

*Sehl b.
Abdullah
Tüsterî*

KUR'AN-I KERİM'İN
İLK TASAVVUFİ TEFSİRİ:
TÜSTERÎ TEFSİRİ

Çevirmenler:

Ömer Güngören - Mahmut Ulucan

NI
NEFES
tefsir

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	13
TAKDİM / TAKRİZ.....	15
ÇEVİRİNİN ÖNSÖZÜ	19
GİRİŞ BÖLÜMÜ: SEHL TÜSTERÎ VE TEFSİRİ	25
1. SEHL TÜSTERÎ	25
a. Hayatı.....	25
b. Tasavvufi Düşünceye Etkileri	27
c. Kendisine Nispet Edilen Eserler	28
2. TÜSTERÎ TEFSİRİ	31
a. Yazma Nüshaları, Baskıları ve Çevirileri.....	32
b. Tüsterî'ye Aidiyeti	36
c. Tüsterî Tefsiri'nin İçeriğine Genel Bir Bakış.....	40
TÜSTERÎ TEFSİRİ:	
“TEFSİRÜ'L-KUR'ÂNİ'L-AZÎM” ÇEVİRİSİ.....	43
KUR'AN'I ANLAMAK İSTEYENLERİN	
ÖZELLİKLERİNE DAİR BÖLÜM.....	51
BESMELEYE DAİR BÖLÜM	59

1. FÂTİHA SURESİ	61
2. BAKARA SURESİ	65
3. ÂL-İ İMRÂN SURESİ	126
4. NİSÂ SURESİ	147
5. MÂİDE SURESİ	161
6. EN'ÂM SURESİ	168
7. A'RÂF SURESİ	179
8. ENFÂL SURESİ	197
9. TEVBE SURESİ	201
10. YÛNUS SURESİ	209
11. HÛD SURESİ	215
12. YÛSUF SURESİ	222
13. RA'D SURESİ	231
14. İBRÂHÎM SURESİ	235
15. HİCR SURESİ	240
16. NAHL SURESİ	246
17. İSRÂ SURESİ	255
18. KEHF SURESİ	261
19. MERYEM SURESİ	268
20. TÂHÂ SURESİ	275
21. ENBİYÂ SURESİ	280
22. HAC SURESİ	285
23. MÛ'MİNÛN SURESİ	292
24. NÛR SURESİ	296
25. FURKÂN SURESİ	300
26. ŞUARÂ SURESİ	305
27. NEML SURESİ	309
28. KASAS SURESİ	314
29. ANKEBÛT SURESİ	318
30. RÛM SURESİ	322
31. LOKMÂN SURESİ	326

32. SECDE SURESİ.....	330
33. AHZÂB SURESİ.....	333
34. SEBE' SURESİ	339
35. FÂTİR SURESİ.....	341
36. YÂSÎN SURESİ.....	344
37. SÂFFÂT SURESİ.....	347
38. SÂD SURESİ.....	351
39. ZÜMER SURESİ	356
40. MÜ'MİN SURESİ	364
41. FUSSİLET SURESİ.....	368
42. ŞÛRÂ SURESİ.....	372
43. ZUHRUF SURESİ.....	377
44. DUHÂN SURESİ.....	381
45. CÂSİYE SURESİ.....	384
46. AHKÂF SURESİ.....	389
47. MUHAMMED SURESİ.....	392
48. FETİH SURESİ	397
49. HUCURÂT SURESİ	403
50. KÂF SURESİ.....	409
51. ZÂRİYÂT SURESİ.....	414
52. TÛR SURESİ	419
53. NECM SURESİ.....	422
54. KAMER SURESİ.....	427
55. RAHMÂN SURESİ	430
56. VÂKIA SURESİ	434
57. HADÎD SURESİ	438
58. MÜCÂDELE SURESİ.....	446
59. HAŞR SURESİ	450
60. MÜMTEHİNE SURESİ	455
61. SAFF SURESİ.....	457
62. CUMA SURESİ	460

63. MÜNÂFİKÛN SURESİ.....	462
64. TEGÂBÛN SURESİ.....	465
65. TALÂK SURESİ.....	467
66. TAHRÎM SURESİ.....	469
67. MÛLK SURESİ.....	472
68. KALEM SURESİ.....	477
69. HÂKKA SURESİ.....	481
70. MEÂRİC SURESİ.....	488
71. NÛH SURESİ.....	494
72. CİN SURESİ.....	496
73. MÛZZEMMİL SURESİ.....	500
74. MÛDDESSİR SURESİ.....	503
75. KİYÂMET SURESİ.....	506
76. İNSÂN SURESİ.....	511
77. MÛRSELÂT SURESİ.....	515
78. NEBE SURESİ.....	518
79. NAZİÂT SURESİ.....	521
80. ABESE SURESİ.....	524
81. TEKVÎR SURESİ.....	526
82. İNFİTÂR SURESİ.....	529
83. MUTAFFİFÎN SURESİ.....	532
84. İNŞİKÂK SURESİ.....	536
85. BURÛC SURESİ.....	539
86. TÂRIK SURESİ.....	541
87. A'LÂ SURESİ.....	545
88. GÂŞİYE SURESİ.....	547
89. FECR SURESİ.....	550
90. BELED SURESİ.....	557
91. ŞEMS SURESİ.....	562
92. LEYL SURESİ.....	565
93. DUHÂ SURESİ.....	569

94. İNŞİRÂH SURESİ.....	572
95. TÎN SURESİ	577
96. ALAK SURESİ.....	579
97. KADİR SURESİ.....	581
98. BEYYİNE SURESİ	582
99. ZİLZÂL SURESİ.....	584
100. ÂDİYÂT SURESİ.....	588
101. KÂRİA SURESİ	590
102. TEKÂSÜR SURESİ.....	592
103. ASR SURESİ.....	594
104. HÜMEZE SURESİ.....	599
105. FÎL SURESİ.....	602
106. KUREYŞ SURESİ.....	603
107. MAÛN SURESİ.....	605
108. KEVSER SURESİ.....	609
109. KÂFİRÛN SURESİ.....	611
110. NASR SURESİ.....	613
111. TEBBET SURESİ	617
112. İHLÂS SURESİ.....	620
113. FELAK SURESİ	622
114. NÂS SURESİ	626
KAYNAKÇA.....	633
GENEL DİZİN.....	659

TAKDİM / TAKRİZ

İslâm'la insan, insanla Kur'an tev'em / ikizdir.

İslâm insan içindir, insana göredir. Kur'an insan içindir, insana göredir.

İnsanın maddî ve mânevî olmak üzere iki yönü vardır. Maddî yönümüz bedenimiz, etimiz kemiğimiz, gözle görülüp elle tutulan yanımızdır. İnsandaki mânevî yönü de kabaca iki grupta ele almak mümkündür: 1- Akıl, 2- Ruh ve duyular. Bir başka ifadeyle, mânevî bakımdan insanları ikiye ayırmak mümkündür: 1- Akılcı (rasyonalist) yaratılışa sahip olanlar, 2- Duygusal ve spiritüalist yapıya sahip olanlar.

Tasnifimizde ikinci grupta yer alanların mânevî seferlere, rûhî fetihlere daha çok eğilimleri ve ihtiyaçları olur. Bu tip insanlar İslâm dünyasında daha ziyade tasavvuf ortamında varlık göstermiş, ihtiyaçlarını karşılamaya ve kendilerini geliştirmeye orada imkân bulabilmiştir. Öteki İslâm ilimleri insanın aklına ve düşüncesine ışık tutarken tasavvuf kişinin iç dünyasını ve gönlünü aydınlatmış, onları zenginleştirmiştir.

İslâm dünyasında tasavvufî duyuş, düşünüş ve inanış önemli yer tutar. Bu alanı ihmal, hele inkâr etmek mühim bir kayba yol açar.

İnsan aklî ve rûhî-mânevî yetenekleriyle bir bütündür. Bu yeteneklerden her birinin çalıştırılması, güçlendirilmesi mümkündür. Kimi insan aklî alanın, rasyonalitenin derinliklerine dalar, Allah'ın verdiği akıl nîmetini iyice geliştirerek büyük başarılarla ulaşır. Kur'an'ı, ondaki hikmetleri, incelikleri bu yolla kavramaya ve ortaya koymaya çalışır. Bu bir imkân ve zenginliktir.

Kimileri de, yapıları gereği, gönül dünyasını geliştirir. Rûhî-mânevî âlemin semâlarında pervaz ederler. Bunlardan bazılarının kalp gözü açılarak farklı boyutlarda seyretmesi söz konusudur. Cenâb-ı Hakk'ın âlem içre âlemleri, ân içinde anları vardır. Bu tür kimselerin, yaşayıp hissettiklerinden ifade kalıbına sığabilecek bir nebzesini âlem halkına sunmaları neden garip veya aykırı karşılansın? Bu da bir başka zenginlik değil midir? Neden kültürümüz bunlardan mahrum edilsin?

Amaç Kur'ân'ı, Allah'ın vahyini daha iyi, daha derinden anlamak, onu hissetmek, onunla hemhal olmak değil midir? **O evveldir, âhirdir, zâhirdir, bâtıdır.** O'nun mesajı her an tazedir. **O her an bir tecellîdedir.** Hep bizimledir. O'nun tecellîlerini, ebedî kelâmını her gün yeniden yeniye anlamak için insanoğlunun bütün melekelerini, istîdatlarını, yetilerini seferber etmesi gerekmez mi? *"Her dem yeniden doğarız bizden kim usanası?"* diyenler vardır. Onların tahassüslerini, duyuş ve anlayışlarını neden görmezden gelirim?

Kudsî hadiste bu zümrenin kendisine nafilelerle yaklaşan mensuplarını Allah'ın sevdiği, böylece onların "...işiten kulağı, gören gözü, tutan eli..." olduğu belirtilir. O tür kimselerin kalplerine O'nun zikri ve fikri sırasında nice derin mânâlar doğar ki onları tefsir kitaplarında bulmak mümkün olmaz. Onlar bu noktaya yine Kur'ân'ın ışığında gelmişlerdir; öyle der Yûnus Emre:

*Kaf dağı zerrem değil, ay u güneş bana kul
Aslım Hak'tır şek değil, mürşiddir Kur'an bana*

Bir başkasına göre ise:

*Bir kitâbullâh-ı a'zamdır serâser kâinât
Hangi harfî yoklasan mânâsı hep Allah çıkar.*

Hak dostlarından bir kısmı içlerine doğan ince mânâların bazılarını söylemiş veya yazmışlardır. Bunlara tasavvufî veya işârî tefsir denir. Bu tür tefsirin de birtakım kuralları olacaktır: Tasavvufî/bâtınî yorumlar, hiçbir zaman zâhir mânâyı küçük görmeyi veya onu inkâr etmeyi gerektirmez. Bu yönden tasavvuf anlayışı, tarihteki yıkıcı Bâtınîlik mezhebinden ayrılmış olur. Ölçü şu olmalıdır: Zâhirî ve bâtınî izahlar, ruh ve beden gibi birbirini tamamlamak durumundadır. Zâhire dayanmayan bâtınî açıklama geçersiz olduğu gibi, bâtını hiçe sayan zâhirci görüş de eksik kalır.

Bilhassa bâtinî yorumlara ihtiyaç duyulan durumlarda en azından şu yapılmalıdır: Bu âyetin ilk görünen anlamı şudur, şudur. Bu, elde bir olmak üzere ve buna açıkça ters düşmemek kaydıyla; bir başka açıdan, işârî/mânevî bakımdan şu görüşler de vardır, denebilmelidir.

Kur'an'da az da olsa öyle âyetler var ki zâhir anlamları kapalıdır yahut kelime kelime tercümelemleri insana fazla bir şey söylemez. Bu tür metinlerde ve bazı müteşâbih âyetlerde zihnin tıkanıdığı durumlarda tasavvufî tefsir imdada yetişir ve zengin ufuklar açar.

Genellikle bu alanın tamamen görmezden gelindiği, yok sayıldığı söylenemez. Dirayet yani aklî yorumlara dayanan tefsirler ve rivayete yani nakle dayanan tefsirler yanında, üçüncü olarak bir de “işârî” yani tasavvufî tefsirler vardır. Derûnî-bâtinî yorumların çoğu bu üçüncü alana ait eserlerde yer almaktadır.

İşte bunlardan biri ve ilki sayılan Tüsterî Tefsiri'nin dilimize kazandırılmış olması önemli ve takdire değer bir işittir. Çeviriyi yapan ve ek bilgilerle zenginleştiren Ömer Güngören ve Mahmut Ulucan'ın ciddi ve titiz bir mesai sarf ettikleri anlaşılıyor, kendilerini tebrik ediyorum. Eseri kaliteli bir baskıyla çıkaran Nefes Yayınları'na da teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mehmet Demirci

ÇEVİRİNİN ÖNSÖZÜ

Sehl Tüsterî (ö. 283/896) tasavvufi düşüncenin kurucu isimlerinden birisidir. Nitekim Hücvirî (ö. 465/1072) onu “makbul ve hak”¹ olarak nitelendirdiği on ekolden biri olan “Sehliyye”nin kurucusu olarak zikreder.² Bu durum Tüsterî’nin tasavvuf tarihindeki yerini göstermesi bakımından önemli bir veridir.

Tüsterî’ye nispet edilen en önemli eserlerden birisi -bu çalışmada “*Tüsterî Tefsiri*” ismiyle çevirisi yapılan- *Tefsirü’l-Kur’âni’l-Azîm*’dir.³ Bu eser Tüsterî’nin kaleminden çıkmamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla onun Kur’an ayetlerine dair yorumları ve ona dair bazı anekdotlar; bizzat öğrenci ve takipçileri tarafından kayıt altına alınıp nakledilmiş ve derlenerek kitap hâline getirilmiştir.⁴ Tasavvufi tefsirlerin ilki olarak kabul edilen⁵ bu önemli eserin, sadece giriş bölümüyle Fatıha

1 Hücvirî, *Hakikat Bilgisi*, s. 239.

2 Hücvirî, *Hakikat Bilgisi*, s. 258-259. Hücvirî’nin tasavvufi ekolleşmelerden somut olarak bahseden ilk müellif olduğu söylenebilir. Bu sebeple onun Tüsterî’yi bu şekilde konumlandırması önem arz etmektedir.

3 Bu çalışmada faydalandığımız yazma nüshalarda *Tüsterî Tefsiri*’nin ismi *Tefsirü’l-Kur’âni’l-Azîm* (G-529, v. 1a), *et-Tefsîr* (G-529, v. 153b; F-3488, v. 181a, 330a) ve *Fehmü’l-Kur’ân* (F-638, v. 1a) şeklinde geçmektedir. Şâtîbî’nin -şayet kelime anlamıyla kullanılmıyorsa- bu eserden *Fehmü’l-Kur’ân* ismiyle bahsetmiş olması muhtemeldir. Bkz. Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, Dârü İbn Affân, C. 4, s. 242. Eserin ulaştığımız baskılarında ise kitabın ismi *Tefsirü’l-Kur’âni’l-Azîm* (MS ve DHT) ve *Tefsirü’r-Tüsterî* (MS ve DKİ) olarak geçmektedir.

4 *Tüsterî Tefsiri* hakkındaki bilgi ve tartışmalar için bu çalışmanın “Giriş” bölümüne bakınız.

5 Bkz. Goldziher, *Mezhebü’r-Tefsiri’l-İslâmi*, s. 238; Siyambaş, “Sehl b. Abdullah et-Tusteri ve Tefsiri”, s. 80; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, C. 2, s. 16; Öztürk, “Sehl et-Tüsterî ve Tasavvufî Tefsiri Üzerine”, s. 239; Keeler (çev.), *Tafsîr*, s. xi.

surecini içeren kısmi bir çevirisi⁶ dışında, Türkçe tercümesine rastlanamamıştır. Elinizdeki bu çalışmayla bu eksikliğin tamamlanması amaçlanmaktadır.

Bu çeviri *Tüsterî Tefsiri*'nin -aralarında yer yer farklılıklara rastlanan- üç yazma nüshası⁷ (G-529, F-638 ve F-3488) ile üç baskısı⁸ (temelde DKİ, yer yer MS ve DHT) mukayese edilerek hazırlanmıştır. Çeviride DKİ baskısı esas alınmış fakat lafız farklılığı söz konusu olup çeviride G-529, F-638, F-3488, MS veya DHT'deki lafızların tercih edilmesi hâlinde bu durum dipnotlarda belirtilmiştir. Ayrıca *Tüsterî Tefsiri*'nin titizlikle hazırlanan İngilizce çevirisinden⁹ de çeviri boyunca hem usul hem de çeviri tercihleri açısından istifade edilmiştir. Tüsterî'ye dair çalışmalar ile bu çalışmalarda geçen kısmi tercüme ve açıklamalar da çeviri süresince incelenmiştir. F-638, F-3488 ve Köprülü-727¹⁰ yazma nüshaları ile MS baskısı için, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

- 6 Sehl b. Abdullah Tüsterî, "Mukaddime ve Fatıha Suresi Tefsiri", [Hacı Bayram Başer (haz.), *Kalplerin Makamları: Büyük Sufilerden Seçme Metinler* içinde], çev. Hacı Bayram Başer, Hayykitap, İstanbul 2015, s. 25-47.
- 7 Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, Gotha Araştırma Kütüphanesi (Forschungsbibliothek Gotha), Doğu Elyazmaları (Orientalische Handschriften), No. A 529, Gotha/Almanya, v. 1a-153b; Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Fehmü'l-Kur'ân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, No. 638, İstanbul/Türkiye, v. 1a-72b; Sehl b. Abdullah Tüsterî, *et-Tefsîr*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, No. 3488/2, İstanbul/Türkiye, v. 181a-330a. Bu çalışmada *Tüsterî Tefsiri*'nin bu yazma nüshalarına G-529, F-638 ve F-3488 şeklinde atıf yapılacaktır.
- 8 Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm: Tefsîrû't-Tüsterî*, tsh. Muhammed Bedreddin Na'sâni Halebi, Matbaatü's-Saâde, Kahire 1326/1908 (Süleymaniye Kütüphanesi, İzmirli Hakkı, No. 134, İstanbul); Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd-Sa'd Hasan Muhammed Ali, Dârü'l-Haram li't-Turâs, by. 2004; Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Tefsîrû't-Tüsterî*, tlk. ve hşy. Muhammed Bâsil Uyûn es-Sûd, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2007. Bu çalışmada *Tüsterî Tefsiri*'nin bu baskılarından, yayınevlerine atıfla, MS, DHT ve DKİ şeklinde bahsedilecektir.
- 9 Sahl b. 'Abd Allâh al-Tustarî, *Tafsîr al-Tustarî: Great Commentaries on the Holy Qur'ân*, çev. Annabel-Ali Keeler, Fons Vitae/Royal Aal al-Bayt Institute for Islamic Thought, Louisville/Amman 2011.
- 10 Köprülü Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, No. 727. Üst sırt kısmında *Resâil-i Sehl Tüsterî* yazan bu yazma nüshada üç eser bulunmaktadır: Sehl b. Abdullah Tüsterî, *Kelâmu Sehl b. Abdillâh*, Köprülü Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, No. 727/1, İstanbul/Türkiye, v. 1a-152b; Ebü'l-Kasım Abdurrahman Sakalî, *eş-Şerh ve'l-Beyân li mâ Eşkele min Kelâmi Sehl*, Köprülü Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, No. 727/2, İstanbul/Türkiye, v. 153a-205a; Sehl b. Abdullah Tüsterî, *el-Muâraza ve'r-Redd âlâ Ehli'l-Firak ve Ehli'd-Deâvî fi'l-Ahvâl min Kelâmi Sehl*, Köprülü Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, No. 727/3, İstanbul/Türkiye, v. 205a-242a.

Müdürlüğünden verilen dijital görsellerden; G-529 yazma nüshası için ise Erfurt/Gotha Dijital Tarih Kütüphanesine ait internet sitesinin erişime sunduğu dijital görsellerden faydalanılmıştır.¹¹

Çalışmanın başına Tüsterî ve tefsiri ile ilgili bir giriş kısmı eklenmiştir. Ayrıca çevirinin gerekli görülen yerlerine dipnotlar düşülerek açıklamalarda bulunulmuştur. Bu bağlamda Tüsterî ve tefsiri ile ilgili çalışmalar başta olmak üzere ilgili kaynaklara atıflar yapılmıştır. Bu durum okurun -tespit edilebildiği kadarıyla- Tüsterî ve tefsiri ile ilgili çalışmalardan haberdar olması açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın sonuna da çeviri metnine dair bir dizin eklenmiştir. Çeviri metninde Tüsterî'nin dilinden nakledilen kısımlar farklı yazı stiliyle gösterilmiştir. Ayrıca metin kendi kompozisyonu içerisinde değerlendirilerek paragraflara ayrılmıştır.

Çevirinin daha iyi anlaşılması için metne eklenen tüm ifadeler -büyük bir hassasiyetle- köşeli parantez içinde gösterilmeye çalışılmıştır. Bu durumun okuyucunun dikkatini dağıtabileceği öngörülmüş olsa da metnin aslına sadık kalmak ve çevirmen yorumunu metinden ayırmak gayesiyle bu yöntem tercih edilmiştir.

Çeviride sık sık geçen ve bazen de gereksiz gibi görünen “قال” yani “dedi” ifadeleri okur açısından dikkati dağıtan bir durum olsa bile çeviriye büyük bir hassasiyetle yansıtılmıştır. Zira Tüsterî'ye ait ayet yorumları muhtemelen fragmanlar hâlinde bulunup Tüsterî'nin vefatından sonra derlenerek bu eserde bir araya getirilmiştir. Farklı yer ve zamanlara ait olması muhtemel bu fragmanların birbirinden ayırt edilebilmesi açısından bu “قال” ifadeleri yol gösterici olacaktır. “قال” ifadeleri sözün bağlamına göre bazen “sordu” bazen “cevap verdi” bazen de “diye karşılık verdi” şeklinde çeviriye yansıtılmış; Allah ve Hz. Peygamber (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) için kullanılan “قال” ifadeleri ise “buyurdu” şeklinde çevrilmiştir.

Okura kolaylık sağlaması amacıyla tefsir edilen ayetler başlık olarak düşünülmüş ve çeviri metni ona göre dizayn edilmiştir. Bu ayetlerin başındaki ayet numaraları yazmalarda bulunmayıp çeviri sürecinde eklenmiştir. Buna karşılık tefsir edilen ayetlerden önce geçen ve söz konusu ifadenin ayet olduğunu gösteren “قوله تعالى”, “قوله” ve “قوله عز”

11 DHB, “Tafsir al-Qur'an al-'azim”.

وجل”¹² ifadeleri çeviriye yansıtılmamıştır. Başlıklardaki sure isimleri ise DİB’nin Kur’an mealine¹³ göre yazılmış, yazmalarda geçen hâli dipnotlarda belirtilmiştir.

Çeviride geçen bazı kelimelerin orijinal hâlleri, dipnotlarda gösterilmiştir. Aynı şekilde çeviri metni içerisinde orijinal hâliyle yazılması uygun görülen kelimelerin anlamları da dipnotlarda belirtilmiştir. Bu metot, dipnot sayısının artmasına sebep olsa bile; hem tasavvuf, tefsir ve benzeri alanlarda çalışma yapan araştırmacılara sağlayacağı kolaylık hem de çeviri sebebiyle meydana gelebilecek anlamsal kaymaların en aza indirilmesi açısından tercih edilmiştir. Açıklanması gerekli görülen kavramlar ise ilk geçtikleri yerlerde, dipnotta kısaca açıklanmıştır.

Çeviride geçen kişi isimleri ilk geçtikleri yerlerde, dipnotta kısaca tanımlanmıştır. Bu bağlamda bu isimlerin lakapları, künyeleri, baba isimleri, meşhur nisbeleri, ölüm tarihleri ve kısaca temel vasıfları belirtilmiştir. Bu konuda -DİA’nın ilgili maddeleri başta olmak üzere- faydalanılan eserlere atıflar yapılmıştır. Çalışmanın çeviri kısmı haricindeki bölümlerinde ve dipnotlarda kişi isimlerinin yanında yay parantez içerisinde belirtilen ölüm tarihleri -ayrıca bir kaynak belirtilmemişse- yine DİA esas alınarak konulmuştur.

Tüsterî Tefsiri’ndeki ayetler DİB’nin Kur’an mealine göre numaralandırılarak dipnotlarda belirtilmiştir. Çalışmada geçen ayetlerin çevirisi, DİB’nin Kur’an mealine başta olmak üzere farklı mealler incelenerek ve Tüsterî’nin ayetle ilgili yorumu göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Ayetlerin çevirisinde de ayette bulunmayıp -ayetin anlaşılmasına matuf eklenen ifadeler köşeli parantezle; ayette bulunup *Tüsterî Tefsiri*’nin ilgili kısmına alınmayan ifadeler ise yay parantezle gösterilmiştir.

Çeviride geçen tüm rivayetler temel hadis kaynaklarında taranmış ve bu kaynaklarda geçen benzer rivayetlerin yerleri dipnotlarda belirtilmiştir. Bu konuda şöyle bir metot izlenmiştir: Söz konusu rivayetlerin sadece Buhârî ve Müslim’deki yerleri; bu iki kitapta tespit edilememişse sadece Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’deki yerleri; *Kütüb-i Sitte*’de tespit edilememişse sadece Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’i, Dârimî’nin

12 Bu ifadeler sırasıyla “[Allah]ın sözü”, “Yüce olan [Allah]ın sözü” ve “Aziz ve yüce olan [Allah]ın sözü” anlamlarına gelmektedir.

13 Bkz. DİB, “Diyânet İşleri Başkanlığı: Kur’an-ı Kerim”.

Sünen'i ve Mâlik b. Enes'in *el-Muvatta'*ındaki yerleri dipnotlarda belirtilmiştir. Şayet rivayet *Kütüb-i Tis'a*'da tespit edilememişse önem sırasına göre diğer temel kaynaklar taranarak benzer rivayetlerin yerleri dipnotlarda belirtilmiştir.

Kütüb-i Tis'a'daki rivayetlerin kaynak olarak gösterilmesi Konkordans (Concordance) usulüne uygun olarak yapılmıştır. Bunun dışındaki tüm kaynaklar, dipnotta anlaşılabilir en kısa hâlleriyle; kaynakçada ise tam künyeleriyle gösterilmiştir. *Tüsterî Tefsiri*'nin bu çalışmada mukayeseli olarak ele alınan üç yazma nüshası ile üç baskısına ise yukarıda belirtildiği şekilde atıfta bulunulmuştur.

Başta salatüselam ifadeleri olmak üzere, çalışmada geçen bütün dua ve saygı ifadeleri, “orijinal metne uygunluk” düşüncesiyle, kısaltılmadan tam olarak yazılmıştır. Nitekim bazı âlimlerin salatüselam ifadelerinin kısaltılarak yazılmasını mekruh gördüğü ve bu sebeple eserlerinde buna dikkat ettikleri bilinmektedir.¹⁴ *Tüsterî Tefsiri*'nde de böyle bir hassasiyetin gözetilmiş olması muhtemeldir. Ayrıca bu ifadelerin birer dua cümlesi olması sebebiyle de orijinal hâliyle yazılması tercih edilmiş, ilk geçtikleri yerlerde ise dipnotta Türkçe çevirisi verilmiştir. Bu ifadeler, okumayı güçleştirmemesi için, farklı yazı stiliyle yazılmıştır.

Çalışmanın TDK'nin *Yazım Kılavuzu*'na¹⁵ uygun şekilde hazırlanmasına gayret gösterilmiştir. Arapça ve Farsça eser isimleri, Türkçede kullanılmayan kişi isimleri ve bazı teknik kavramların yazımında kesme ve inceltme işaretleri kullanılmış ve harflerinin aslına uygun olarak yazılması tercih edilmiştir. Allah hakkında kullanılan zamirlerin ilk harfi, okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla -TDK'ye aykırı olarak- büyük harfle yazılmıştır.

Bu çevirinin hem Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılması hem de Tüsterî ve tefsirinin tanınması açısından faydalı olacağı ümit edilmektedir. Çeviri titiz bir şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır. Fakat birtakım eksik ve yanlışlıkların bulunması kaçınılmazdır.

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında desteklerini esirgemeyen ve büyük bir sabır gösteren eşlerimize ve çocuklarımıza (Ömer'in eşi Duygu Hanım'a, Ömer'in kardeşleri Azize, Gülcan ve Sevda Nur

14 Örnek olarak bkz. Süyûtî, *Tedribü'r-Râvi*, s. 505-507.

15 Bkz. TDK, “Yazım Kılavuzu”.

Hanımlara, Mahmut'un eşi Türkan Hanım'a ve Mahmut'un kızları Yasemin ve Nergis'e) teşekkür ederiz. Ayrıca çeviri esnasında zorlandığımız kısımların anlaşılmasında bize yardımcı olan kıymetli hocamız Hüseyin Ulucan'a minnettarız. Bu önemli eserin çevirisinin yayımlanması işini üstlenip bunu büyük bir özveriyle yerine getiren Hasan Kerim Güç Bey'e ve tüm Nefes Yayınevi ailesine teşekkürü bir borç biliriz. Bilhassa da kalbine akan Kur'ani ilhamlarla çağlar ötesine seslenen Büyük Üstat Sehl Tüsterî Hazretlerini rahmetle anıyoruz.

Ömer Güngören - Mahmut Ulucan
İstanbul - Bursa 2022

GİRİŞ BÖLÜMÜ: SEHL TÜSTERÎ VE TEFSİRİ

1. SEHL TÜSTERÎ

a. Hayatı

Adı Sehl b. Abdullah b. Yunus b. İsa b. Abdullah b. Râfi'/Refî', künyesi Ebû Muhammed, nisbesi ise Tüsterî'dir.¹⁶ Şüster veya Arapça ifadesiyle Tüster, günümüzde İran'ın güneybatısında bulunan tarihî bir şehirdir.¹⁷ Sehl Tüsterî h. 200 veya 201 yılında Tüster'de doğmuştur.¹⁸

Tüsterî en küçük yaşlarından itibaren dayısı Muhammed b. Sevvâr ile beraber bulunmuş ve dayısı, ona manevi bir rehber olmuştur. Kendi ifadeleriyle daha üç yaşındayken, geceleri kalkıp dayısının sabaha kadar namaz kılışını seyretmiş ve dayısının zikir konusundaki tavsiyelerine harfiyen uymuştur. Daha çok küçük yaşlardayken inzivaya çekilmeye başlayan Tüsterî, okula (*küttâb*) başladıktan sonra da bu züht hayatını devam ettirmiştir. Altı veya yedi yaşlarında Kur'an'ı ezberlemiş ve -yine kendi ifadeleriyle- on iki yaşına kadar sadece arpa ekmeği yiyerek oruç tutmuştur.¹⁹

Tüsterî on üç yaşındayken kafasına takılan bir soruyu cevaplandırmak için Basra'ya gitmiş, fakat orada sorusuna cevap bulamamıştır. Bunun üzerine Ebû Habib Hamza b. Abdullah Abbâdânî ile görüşmek için Basra'dan Abadan'a geçmiştir. Aradığı soruya Ebû Habib Abbâdânî'de

16 Bkz. İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 237; Sülemî, *Tabakât*, s. 206.

17 Kurtuluş, "Şüster", s. 276.

18 İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân*, C. 2, s. 430.

19 Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 39-40.

KUR'AN-I KERİM'İN İLK TASAVVUFİ TEFSİRİ: TÜSTERÎ TEFSİRİ

Günümüze Ulaşan En Eski Tasavvufi Tefsir:
Tüsterî Tefsiri

Sehl Tüsterî (ö. 283/896) tasavvufi düşüncenin kurucu isimlerindedir. *Tüsterî Tefsiri* ise -bazı araştırmacıların tespitine göre- günümüze ulaşmış en eski tasavvufi tefsirdir. Bu tefsir, Kur'an'ın bütün surelerinden seçilmiş yaklaşık bin kadar ayetin yorumunu içeren muhtasar bir eserdir ve Tüsterî'nin Kur'an ayetlerine dair yorumlarının derlemesi niteliğindedir. Bu önemli eserin, sadece giriş bölümüyle Fatiha suresini içeren kısmi bir çevirisi dışında, Türkçe tercümesine rastlanamamıştır. Elinizdeki bu çalışmayla bu eksikliğin tamamlanması amaçlanmaktadır.

Bu çeviri, *Tüsterî Tefsiri*'nin -aralarında yer yer farklılıklara rastlanan- üç yazma nüshası ve üç baskısı mukayese edilerek hazırlanmıştır.

Çalışmanın başına Tüsterî ve tefsiri ile ilgili bir giriş kısmı eklenmiş, çevirinin gerekli görülen yerlerine dipnotlar düşülerek açıklamalarda bulunulmuş ve tefsirde geçen tüm rivayetlerin hadis kaynaklarındaki yerleri dipnotlarda belirtilmiştir.

Bu çevirinin hem Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılması hem de Tüsterî ve tefsirinin tanınması açısından faydalı olacağı ümit edilmektedir.

